

بازشناسی مفهوم غیرت در نگرش دانشجویان

سید محمدرضا رضازاده^۱، هادی بهرامی احسان^۲

چکیده

در این پژوهش مفهوم شناسی انواع غیرت از نظر دانشجویان بررسی شد. پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری این پژوهش تمام دانشجویان دانشکده‌های دانشگاه تهران اند که از میان آن‌ها ۶۰۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزار این پژوهش، پرسش‌نامه محقق ساخته است. برای تحلیل و تجزیه داده‌ها از هم‌بستگی و رگرسیون گام به گام استفاده شد. نتایج نشان داده است که الف) شنیدن کلمه غیرت، احساسات متفاوتی را اعم از مثبت و منفی در افراد ایجاد می‌کند؛ ب) تداعی‌های افراد به هنگام شنیدن کلمه غیرت، بسیار متفاوت بود؛ ج) انواع غیرت برای دانشجویان اهمیتی متفاوت داشت و ترتیب آن عبارت بود از: خانوادگی، ناموسی، فرهنگی، دینی و قومیتی؛ د) نزدیک به سه چهارم افراد، بر این باور بودند که غیرت ارتباطی با جنسیت ندارد؛ ه) بیش از نیمی از دانشجویان اظهار داشتند که عده‌ای غیرت را با حسادت اشتباه می‌گیرند؛ و) ارزیابی افراد از میزان غیرت مندی خودشان بیشتر از ارزیابی آن‌ها از میزان غیرت مندی ایرانیان بود؛ ز) در پاسخ به این سؤال که آیا فرضاً حاضرید با کسی ازدواج کنید که صراحتاً اعلام کرده، همسری بی غیرت می‌خواهد، نزدیک به ۷۳ درصد پاسخ منفی، نزدیک به ۱۷ درصد موافقت مشروط و فقط ۳/۵ درصد پاسخ مثبت دادند؛ ح) در پیش‌بینی عوامل مؤثر در ارزیابی میزان غیرت مندی افراد توسط خودشان، عوامل متعددی مؤثر بودند و در مجموع، حدود ۵۰ درصد واریانس این متغیر را تبیین می‌کردند که سهم غیرت ناموسی با ۳۵ درصد از همه بیشتر بود؛ ط) غیرت در زبان فارسی به دو معنی به کار رفته است: رشک و حسادت و نیز دفاع از عرض و ناموس و آنچه برای فرد ارزشمند است، که معنای دوم متأثر از فرهنگ اسلامی است، به علاوه غیرت دارای بُعد اجتماعی نیز هست. به این معنا

۱. استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
نویننده مسئول (rezazade@ut.ac.ir)

۲. استاد، گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

که انسان غیور نه تنها از ناموس خود محافظت می‌کند، بلکه حفظ ناموس دیگران را نیز وظیفه خود می‌داند. مقایسه غیرت با این دو کارکرد با معادل آن در زبان انگلیسی - یعنی حسادت جنسی - نشان می‌دهد که میان این دو مفهوم، تفاوتی عمیق و اساسی وجود دارد؛ درنهایت اینکه حفظ تعادل در موضوع غیرت‌ورزی ناموسی بسیار مهم بوده و توصیه شده است.

واژه‌های کلیدی: تداعی‌های غیرت، انواع غیرت، رابطه غیرت با جنسیت و حسادت، غیرت‌مندی، بی‌غیرت بودن.

Recognition the Concept of Gheirat in Students' Attitudes

Seyyed Mohammad-Reza Rezazade¹
Hadi Bahrami-Ehsan²

Abstract

In this study, the semantics of different types of the word gheirat, were examined by students. The present study is descriptive-analytical. The statistical population of this study comprised of all students of the faculties of the University of Tehran, from whom 600 people were selected by available sampling. The research tool was a researcher-made questionnaire. Stepwise correlation and regression were used to analysis the data. The results showed that a) Hearing the word gheirat, caused different emotions in both positive and negative; b) student's associations when hearing the word gheirat were not the same; c) the types of the word had different importance for individuals and their order was: famil ,honor (chastity) ,cultural , religious and ethnic gheirat, d) nearly three-quarters of student believed that gheirat had nothing to do with gender. e) more than half of the students stated that some people confuse gheirat with jealousy. and: students evaluated their own level of gheirat more than their evaluation of the level of gheirat of Iranians. g) in response to the question of whether you are willing to marry someone who has explicitly stated that he wants a wife without gheirat nearly 73% answered no, about 17% stated in the conditionally agree , and only 3.5% stated yes. H: In predicting the effective factors in assessing the degree of gheirat, several factors were effective and in total, about 50% of the variance explained this variable that the share of chastity gheirat with 35% was the highest. I: Jealousy is used in Persian in two meanings: envy and jealousy and also the defense of chastity and honor and what is valuable to the individual, the second meaning of which is influenced by Islamic culture, in addition the gheirat has a social dimension. In the sense that a man with gheirat not only protects his chastity , but also considers it his duty to preserve the chastity of others. A comparison of gheirat with these two functions with its English equivalent - sexual jealousy - shows that there is a profound difference between the two concepts. Finally, maintaining balance in the matter of gheirat is very important and recommended.

Key words: associations of gheirat, types of gheirat ,gheirat relations with gender and jealousy ,being with gheirat ,lack of gheirat

-
1. Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran rezazade@ut.ac.ir (corresponding author).
 2. Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran.

مقدمه

امروزه شناخت ابعاد اجتماعی و فرهنگی جوامع بشری امری بااهمیت شمرده می‌شود، به همین دلیل روان‌شناسی اجتماعی به گونه‌ای روزافزون، چشم‌اندازی چندفرهنگی اتخاذ کرده که به دقت و روشنی بر اهمیت شناخت ابعاد اجتماعی و فرهنگی جوامع تأکید می‌کند؛ چنانکه در بسیاری مطالعات که به وسیله روان‌شناسان اجتماعی انجام شده، بر تفاوت‌های قومی و فرهنگی در گسترده و وسیعی از فرایندهای اجتماعی تأکید شده است (موجی و هوفستد^۱، ۲۰۱۰). از جمله این تفاوت‌ها، تفاوت در نگاه به خود است؛ مثلاً انسان‌های غربی یاد می‌گیرند که خودشان را جدا از دیگران توصیف کنند و به استقلال و بی‌همتایی شان ارج بگذارند؛ در مقابل در بسیاری از فرهنگ‌های آسیایی و غیرغربی، افراد خودشان را در ارتباط با دیگران تعریف می‌کنند و داشتن رابطه و وابستگی متقابل، ارزش تلقی می‌شود (ارونسون^۲ و همکاران، ۲۰۱۰). در مطالعات مختلف ابعاد دیگری از این تفاوت‌های فرهنگی مشخص شده است. از جمله تفاوت در خوش‌بینی و بدبینی (مکرا^۳ و تراسیانو^۴، ۲۰۰۶)؛ تفاوت در واکنش به اذیت و آزار جنسی (کورتینا^۵، ۲۰۰۴)؛ تفاوت در فرهنگ‌پذیری (بری^۶ و همکاران، ۲۰۰۶)؛ بررسی تفاوت در افتخار به اصول مردانگی و زنانگی در دو کشور اسپانیا و هلند (مسکورا^۷، ۲۰۱۱)؛ مقایسه خشم و شرم و دفاع از افتخار و حفظ حیثیت در ترکیه و ژاپن (بویگر^۸ و همکاران، ۲۰۱۴)؛ تصور از خود و هویت من، انواع تعارض‌ها و تنگناهای اخلاقی و نحوه حل و فصل آن‌ها (اینکس^۹، ۱۹۹۷). در موضوع تصور از خود و هویت من، می‌توان گفت که موضوع دفاع از ارزش‌های ملی، فرهنگی، ناموسی، شخصی، قومیتی و دینی یکی از مؤلفه‌های مهم مفهوم «خود» و «هویت من» در بین مسلمانان است. مفهومی که از آن با عنوان «غیرت» نام برده می‌شود و در بین مسلمانان یک ارزش اخلاقی-اجتماعی مهم به‌شمار می‌آید. در حالی که در کشورهای غربی، وضعیت کاملاً متفاوت بوده و حتی واژه‌ای که بتواند بار معنایی کلمه غیرت در زبان

1. Mooij & Hofsted
2. Aronson
3. McCrae
4. Terracciano
5. Cortina
6. Berry
7. Mosquera
8. Boiger
9. Inkeles

فارسی را دربرداشته باشد و منتقل کند، وجود ندارد. از انواع یادشده غیرت، روان‌شناسی اجتماعی فقط به غیرت ناموسی پرداخته و آن را با عنوان «حسادت جنسی» در بحث علل فرهنگی پرخاشگری مورد بحث قرار داده است. به این معنی که پرخاشگری می‌تواند به وسیله عوامل فرهنگی، باورها و هنجارها و انتظارات یک فرهنگ خاص مبنی بر مناسب بودن یا الزامی بودن پرخاشگری در یک شرایط خاص، برانگیخته شود. این فرهنگ‌ها، اصطلاحاً «فرهنگ افتخار»^۱ نامیده می‌شوند؛ فرهنگ‌هایی که در آن‌ها هنجارهایی وجود دارد که پرخاشگری را در پاسخ به لکه‌دار شدن شرافت شخص موجه می‌دانند. بی‌وفایی جنسی زن در فرهنگ‌های افتخار، تهدیدی ویژه به شرافت مردان محسوب می‌شود (بیکر^۲ و همکاران، ۱۹۹۹). در این فرهنگ‌ها، جنایت‌های مربوط به خیانت، که در آن‌ها شوهری همسر سابق یا معشوق خود را می‌کشد، کم‌وبیش مورد اغماض قرار می‌گیرد. در واقع بی‌وفایی جنسی حداعلای توهین به شرافت هر مرد تلقی می‌شود. بنابراین وقتی مردی دست به انتقام می‌زند تا شرافت خود را اعاده کند، این اقدام نه تنها موجه تلقی می‌شود، بلکه شاید در واقع الزامی پنداشته شود. چنانکه ضرب‌المثلی در یکی از این فرهنگ‌ها می‌گوید: «فقط خون می‌تواند شرافت از دست‌رفته را بازگرداند» (باس و اشمیت^۳، ۱۹۹۳). در ایالات جنوبی آمریکا و در کشورهای آمریکای لاتین و در بین آمریکایی‌های اسپانیایی‌تبار، سنت افتخار مردانه به‌ویژه نیرومند است و نه تنها در موقعیت‌های حسادت برانگیز، انتظار واکنش‌های پرخاشگرانه نیرومندتری وجود دارد، بلکه افراد، بیشتر پذیرنده چنین پرخاشگری‌هایی هستند تا افراد فرهنگ‌های دیگر (وندلو و کوهن^۴، ۲۰۰۳). به علاوه در تحقیقات دیگر مشخص شده که حسادت جنسی و پرخاشگری ناشی از آن حتی می‌تواند نشانه‌های از عشق تلقی شود و برعکس، عدم حسادت یا نشان ندادن پرخاشگری، حاکی از آن است که شخص به بی‌وفایی شریک زندگی‌اش اهمیت چندانی نمی‌دهد (باس و اشمیت، ۱۹۹۳). بنابراین می‌توان گفت که در روان‌شناسی امروز غرب، غیرت ناموسی در چارچوب اصطلاح «حسادت جنسی» مورد بحث قرار گرفته است.

در نقطه مقابل این دیدگاه در کشورهای اسلامی و در فرهنگ مسلمانان، غیرت یکی از ابعاد هویت من و یکی از مفاهیم عمیق و ریشه‌دار تلقی می‌شود. در بررسی سابقه

-
1. Honor culture
 2. Baker
 3. Buss & Schmitt
 4. Vandello & Cohen

تاریخی این مفهوم در زبان فارسی، می‌توان گفت که غیرت در ادبیات کهن فارسی به معنی رشک و حسد به کار می‌رفته است، اما همچنین در تداول فارسی‌زبانان به معنی حمیت و محافظت از عصمت و آبرو و ناموس و نگهداری عزت و شرف هم به کار رفته است (دهخدا، ۱۳۹۰، ذیل «غیرت»). به نظر می‌رسد که این معنای دوم غیرت، متأثر از فرهنگ اسلامی است، زیرا در رویکرد اسلامی، غیرت صفتی الهی و قابل احترام است. چنانکه از امام صادق (ع) نقل شده است که خداوند متعال غیور است و هر انسان غیرت‌مندی را دوست می‌دارد، و به دلیل همین غیرت‌مندی است که گناهان آشکار و پنهان را حرام کرده است (شیخ حر عاملی، ۱۳۹۶). به نظر علامه طباطبایی: «غیرت عبارت است از دگرگونی انسان از حالت عادی و اعتدال، به طوری که انسان را برای دفاع و انتقام از کسی که به یکی از مقدساتش اعم از دین، ناموس و یا جاه و امثال آن تجاوز کرده، بر می‌انگیزد، این صفت فطری است و هیچ انسانی به طور کلی از آن بی‌بهره نیست (علامه طباطبایی، ۱۳۸۲). ملامحمد مهدی نراقی از علمای بزرگ اخلاق در قرن ۱۳، در تعریف غیرت می‌نویسد: حمیت و غیرت یعنی تلاش در نگهداری آنچه حفظش ضروری است، این صفت در قالب مطلوبش از شجاعت، بزرگ منشی و قوت نفس انسان سرچشمه می‌گیرد و یکی از ملکات شریف نفسانی است (نراقی، ۱۳۹۰). در مروری بر ادبیات پژوهشی غیرت در زبان فارسی، مشاهده شد که اکثر پژوهش‌ها به حیطه غیرت دینی و ناموسی از منظر آیات و روایات اختصاص یافته، و پژوهش در زمینه سایر انواع غیرت، بسیار اندک بوده است، به گونه‌ای که در زمینه غیرت ناموسی، فقط یک پژوهش از منظر جامعه‌شناختی (شهابی و اعطاف، ۱۳۹۳)، و در زمینه غیرت ملی نیز فقط یک پژوهش در قالب یک پایان‌نامه، یافت شد. برای مثال، در یک پژوهش، در زمینه غیرت و کارکردهای آن در آموزه‌های اسلامی بیان شده که غیرت از کمالات انسانی است و آن احساس خاصی است که خداوند برای حمایت از حریم زندگی خانوادگی ایجاد کرده است. در مردان تمایل به عفاف و پاکی زنان وجود دارد؛ همچنان که در خود زنان نیز این گرایش مشاهده می‌شود. حسادت و غیرت، دو صفت کاملاً متفاوت‌اند، ریشه حسادت خودخواهی است، اما غیرت یک حس اجتماعی است که فایده و هدفش متوجه دیگران است. غیرت در آموزه‌های اسلامی چنان اهمیتی دارد که همواره به عنوان یک شاخصه اهل ایمان معرفی شده و شارع مقدس در تشریح احکام به آن عنایت داشته است (اکبری دستک و همکاران، ۱۳۹۷). در پژوهش غیرت ناموسی از منظر جامعه‌شناختی آمده است که: غیرت ناموسی از جمله مواردی است

که ظرفیت زیادی برای ایجاد سوء تفاهم دارد و منشأ بسیاری از اختلافات خانوادگی به طلاق منجر بوده است. در اشکال افراطی به نوع شایعی از قتل، با عنوان قتل ناموسی منجر شده است. اصولاً غیرت عمده‌ترین توجیه و بهانه برای قتل‌های ناموسی در ایران و کشورهای اسلامی شناخته می‌شود. در شرایطی هم که مرد از دست‌بردن به اقدامات افراطی خودداری می‌کند، به گونه‌ای دچار تفریط شده و در درون خود درگیر مناقشات درونی منجر به رفتارهای متناقض می‌شود (شهابی و اعطاف، ۱۳۹۳). البته این قتل‌ها چنانکه گفته شد، به کشورهای اسلامی منحصر نیست و در بسیاری از کشورهای دیگر نیز مشاهده می‌شود. با توجه به بار معنایی خاص واژه غیرت در زبان فارسی و تأکیدی که در فرهنگ ملی-اسلامی ما، بر داشتن غیرت به عنوان یک ویژگی مثبت شده است و اینکه معمولاً انواع غیرت از یکدیگر متمایز نمی‌شوند و همین باعث نوعی ابهام و سردرگمی در افراد می‌شود، تصمیم گرفته شد که این مفهوم از نظر دانشجویان بررسی شود. برای این منظور سعی شد که برخی ابعاد مفهوم غیرت و رابطه آن با مفاهیم نزدیک به آن، بررسی شود؛ به این معنا که معلوم شود شنیدن این کلمه چه احساساتی را در آن‌ها ایجاد می‌کند، به یاد چه چیزهایی می‌افتند و.... بنابراین می‌توان گفت که در این پژوهش از روش تداعی نیز استفاده شده است، که از جمله روش‌های فرافکن محسوب می‌شود (کرلینجر، ۱۳۷۶، ص ۲۳۰).

روش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی است که در آن به مطالعه مفهوم «غیرت» پرداخته شده است. جامعه آماری این پژوهش تمام دانشجویان دانشکده‌های دانشگاه تهران بودند که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. این دانشکده‌ها عبارت بودند از: علوم، حقوق، ادبیات، فنی، هنرهای زیبا، علوم اجتماعی، مدیریت، اقتصاد و روان‌شناسی. دستیاران پژوهشگر، به دانشجویان دانشکده‌های مختلف مراجعه می‌کردند و با ارائه توضیحی کوتاه درباره موضوع پژوهش، از آن‌ها برای مشارکت دعوت به عمل می‌آوردند، از آنجا که موضوع پژوهش برای آن‌ها، جالب و حتی چالشی به نظر می‌آمد، اغلب به راحتی حاضر به شرکت در پژوهش می‌شدند. ابزار پژوهش پرسش‌نامه محقق ساخته است که شامل اطلاعات جمعیت‌شناختی از قبیل: سن، جنس، وضعیت تأهل، تعداد فرزندان، رشته تحصیلی، محل تولد و محل سکونت و نیز ۱۱ سؤال که به موضوع پژوهش می‌پرداخت.

روایی صوری و روایی محتوای این سؤالات با ارائه آن‌ها به چند تن از استادان روان‌شناسی و اعمال نظرات اصلاحی آن‌ها به دست آمد. اعتبار سؤالات به روش آلفای کرونباخ محاسبه شد و عدد ۰/۷۲ به دست آمد. از آنجا که سازه غیرت تقریباً در روان‌شناسی فاقد سابقه است. به همین دلیل تهیه و تدوین مقیاسی برای ارزیابی آن دشوار بود، بنابراین این کار پژوهشی مقدماتی به حساب می‌آید که به ما امکان خواهد داد تا در آینده، با ساخت مقیاسی کامل‌تر، به بررسی این مفهوم بپردازیم.

جدول ۱ مشخصات گروه نمونه

متغیر	فراوانی	درصد
جنس	مرد	۲۶۵
	زن	۳۳۵
وضعیت تأهل	مجرد	۵۳۳
	متأهل	۶۳
	جداشده	۲
	ذکر نشده	۲
مقطع تحصیلی	کارشناسی	۴۲۶
	کارشناسی ارشد	۱۴۴
	دکتر	۱۸
	بیان نشده	۱۲

یافته‌ها

اولین سؤال این بود که با شنیدن کلمه غیرت چه احساسی به شما دست می‌دهد، علت طرح این سؤال این است که احساسات و هیجانات خمیرمایه وجود ما هستند. آگاهی ذهنی ما از احساساتمان زیربنای حسی است که از خودمان داریم (داماسیو، ۱۹۹۹، به نقل از قربانی، ۱۳۹۵) و همین هم هویت ما را شکل می‌دهند (فردریکسون، ۲۰۱۳، به نقل از قربانی، ۱۳۹۵). این آگاهی ذهنی، شناخت احساسات دیگران را نیز برای ما میسر می‌سازد. به علاوه احساسات و هیجانات در موقعیت‌هایی برانگیخته می‌شوند که مهم ارزیابی شود و به نوعی به اهداف، نیازها و آرزوهای ما گره خورده باشند که این سؤال با توجه به این مسائل گنجانده شده است. پاسخ‌ها به این سؤال به صورت زیر است:

جدول ۲ احساس درباره غیرت

کاملاً مثبت	مثبت	نه مثبت و نه منفی	منفی	کاملاً منفی	کل
۹۸ (%/۱۶/۳)	۲۴۳ (%/۴۰/۵)	۱۸۲ (%/۳۰/۳)	۶۲ (%/۱۰/۳)	۱۵ (%/۲/۵)	۶۰۰ (%/۱۰۰)

با نادیده گرفتن گزینه میانه (نه مثبت و نه منفی) می‌توانیم پاسخ‌های حاکی از احساسات مثبت و منفی را با هم مقایسه کنیم. مجموعه مثبت‌ها (۵۶,۸ درصد) و منفی‌ها (۱۲,۸ درصد) است. یعنی افرادی که احساس مثبتی به کلمه غیرت دارند، حدود چهار و نیم برابر کسانی که احساس منفی به کلمه غیرت دارند و این نکته قابل توجهی است.

سؤال دوم این بود که وقتی کلمه غیرت را می‌شنوید به یاد چه چیزی می‌افتید؟ در پاسخ به این سؤال افراد چیزهای بسیار مختلفی را بیان کرده، و بعضی هم پاسخ نداده بودند.

خلاصه پاسخ به این سؤال چنین است:

جدول ۳ شنیدن کلمه غیرت

جمع	حذف شده	بدون پاسخ	هم مثبت و هم منفی	منفی	مثبت
۶۰۰	۱ (%/۰/۱۶)	۱۱۱ (%/۱۸/۵)	۴۴ (%/۷/۳)	۱۴۱ (%/۲۳/۵)	۳۰۳ (%/۵۰/۵)

با نگاهی به پاسخ‌ها متوجه می‌شویم که ۳۰۳ نفر (۵۰,۵ درصد) مسائل و موضوعات مثبتی را بیان کرده بودند که برخی از پر تکرارترین آن‌ها عبارت‌اند از: حمایت از خانواده، دفاع از ناموس، امنیت، مردانگی، قدرت، پدر، برادر، حفظ حریم، کشور ایران، دفاع از ایران، تکیه گاه، وطن پرستی، دفاع مقدس، میهن، ستارخان، حمایت و....

۱۴۱ نفر (۲۳ درصد) هم از مسائل و موضوعات منفی نام برده بودند، از جمله: محروم سازی، محدودیت بی مورد، انحصار طلبی، حسادت، خشونت، تعصب بی جا، تحجر، واپس روی، فیلم قیصر و....

۴۴ نفر نیز (۷,۳ درصد) هم موضوعات مثبت و هم موضوعات منفی را ذکر کرده بودند. همچنین ۱۱۱ نفر (۱۸,۵ درصد) هم پاسخی به این سؤال نداده بودند، یعنی از چیزی اسم نبرده بودند.

در سؤال سوم از اهمیت انواع غیرت پرسیده شده بود که پاسخ‌ها به شرح زیر است:

جدول ۴ اهمیت انواع غیرت

بی‌اهمیت	کم اهمیت	متوسط	مهم	بسیار مهم	
(/۳/۲)۱۹	(/۵/۳)۳۲	(/۱۴/۸)۸۹	(/۳۷/۲)۲۲۵	(/۳۹/۲)۲۳۵	غیرت ملی
(/۵)۳۰	(/۴/۷)۲۸	(/۱۸/۵)۱۱۱	(/۳۶/۳)۲۱۸	(/۳۵/۲)۲۱۱	غیرت فرهنگی
(/۱۱/۵)۶۹	(/۱۰)۶۰	(/۰/۲۵)۱۵۰	(/۲۴/۷)۱۴۸	(/۲۸/۲)۱۶۹	غیرت دینی
(/۴/۵)۲۷	(/۶)۳۶	(/۱۷/۷)۱۰۶	(/۲۸/۷)۱۷۲	(/۴۲/۵)۲۵۵	غیرت ناموسی
(/۳)۱۸	(/۴/۲)۲۵	(/۱۱/۵)۶۹	(/۳۳/۳)۲۰۰	(/۴۷/۸)۲۸۷	غیرت خانوادگی
(/۲۳/۲)۱۳۹	(/۲۰/۷)۱۲۴	(/۲۸)۱۶۸	(/۱۶/۲)۹۷	(/۱۱/۸)۷۱	غیرت قومیتی

شاید یکی از دلایل اینکه عده‌ای در پاسخ به سؤال دوم (وقتی کلمه غیرت را می‌شنوید به یاد چه چیزی می‌افتید)، هم مسائل و موضوعات مثبت و هم منفی را ذکر کرده بودند و نیز نزدیک به ۲۰ درصد از افراد هم پاسخی نداده بودند، این بود که در آن سؤال کلمه غیرت به صورت کلی مطرح شده بود. در این سؤال انواع غیرت از یکدیگر جدا شده و به صورت تفکیک شده به افراد ارائه شده بود، که خلاصه پاسخ‌ها در جدول ۴ آمده است.

می‌توان براساس این نتایج گفت: ۴۸۷ (۸۱/۱ درصد) نفر، غیرت خانوادگی را مهم یا خیلی مهم دانسته‌اند، غیرت ناموسی در رتبه دوم قرار داشته، زیرا ۴۲۷ (۷۱/۲ درصد) نفر آن را مهم یا خیلی مهم تلقی کرده‌اند. غیرت ملی با ۴۶۰ (۷۶/۴ درصد) انتخاب در رتبه سوم قرار داشت. غیرت فرهنگی را ۴۲۹ (۷۱/۵ درصد) نفر مهم یا خیلی مهم ارزیابی کرده‌اند. ۳۱۷ (۵۲/۹ درصد) نفر غیرت دینی را مهم یا خیلی مهم دانسته بودند و در نهایت فقط ۱۶۸ (۲۸ درصد) نفر غیرت قومیتی را مهم یا خیلی مهم ارزیابی کرده بودند.

سؤال ۴ رابطه بین غیرت و جنسیت را با چهار گزینه موردپرسش قرار می‌داد که پاسخ‌های دانشجویان در ادامه آمده است:

جدول ۵ رابطه غیرت و جنسیت

غیرت مخصوص مردان است	۱۳ نفر (۲/۲٪)
غیرت برای مردان مهم‌تر است	۱۲۱ نفر (۲۰/۲٪)
غیرت ارتباطی با جنسیت ندارد	۴۳۷ نفر (۷۲/۸٪)
هیچ کدام	۲۶ نفر (۴/۳٪)

همان‌طور که مشاهده می‌شود بیش از ۷۲ درصد افراد (۴۳۷ نفر) گفته‌اند که غیرت ارتباطی با جنسیت ندارد، یعنی غیرت یک صفت یا ویژگی مثبت تلقی می‌شود که هر انسانی اعم از زن و مرد باید واجد آن باشد.

گزینه مقابل این گزینه یعنی غیرت مخصوص مردان است، بسیار کم یعنی حدود ۲ درصد (۱۲ نفر) انتخاب شده است و گزینه غیرت برای مردان مهم‌تر است، مورد نظر حدود ۲۰ درصد ۱۲۱ نفر قرار گرفته است. شاید بتوان گفت که برداشت این عده از غیرت، عمدتاً غیرت ناموسی بوده است. حدود ۴ درصد ۲۶ نفر هم به این سؤال پاسخ نداده بودند.

سؤال ۵، رابطه بین غیرت و حسادت را مورد پرسش قرار داده است، پاسخ‌ها در ادامه ارائه شده است.

جدول ۶ رابطه بین غیرت و حسادت

الف	با هم مترادف و هم معنی‌اند	۳۷ نفر) ۶/۲٪
ب	با هم رابطه‌ای ندارند	۲۱۴ نفر) ۳۵/۷٪
ج	برخی آن‌ها را با هم اشتباه می‌گیرند	۳۰۸ نفر) ۵۱/۳٪
د	هیچ کدام	۳۹ نفر) ۶/۵٪

بیش از ۵۱ درصد (۳۰۸) نفر پاسخ‌گویان گفته‌اند که برخی حسادت و غیرت را باهم اشتباه می‌گیرند. بیش از ۳۵ درصد (۲۱۴) نفر گفته‌اند که غیرت و حسادت رابطه‌ای با هم ندارند. و حدود ۶ درصد (۳۷) نفر آن را مترادف و هم معنی دانسته‌اند و حدود ۶ درصد (۳۹) نفر نیز گزینه هیچ کدام را انتخاب کرده‌اند.

در سؤال ۶، از افراد خواسته شده بود که میزان «باغیرت بودن» خودشان را روی یک پیوستار ۱۱ قسمتی، از ۱ (خیلی کم) تا ۱۱ (خیلی زیاد) مشخص کنند، که میانگین ۷/۳۹ و انحراف معیار ۲/۲۱ به دست آمده است.

سؤال ۷: تا چه حد موافق‌اید که «غیرتمندی» یکی از صفاتی است که ایرانیان را از سایر ملل متمایز می‌کند؟ توزیع نتایج در جدول ۷ آمده است

جدول ۷ غیرتمندی صفت بارز ایرانیان

بدون پاسخ	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
۰/۳٪ (نفر ۲)	۷/۱٪ (نفر ۴۷)	۳۷/۵٪ (نفر ۲۲۵)	۳۴/۸٪ (نفر ۲۰۹)	۱۳/۲٪ (نفر ۷۹)	۶/۳٪ (نفر ۳۸)

با توجه به نتایج متوجه می‌شویم که در پاسخ به این گویه بیش از ۳۷ درصد (۲۲۵ نفر)، گزینه زیاد را انتخاب کرده‌اند، نزدیک به ۳۵ درصد (۲۰۹ نفر) گزینه متوسط را انتخاب کرده‌اند، بیش از ۱۳ درصد (۷۹ نفر) گزینه کم، نزدیک ۸ درصد (۴۷ نفر) گزینه خیلی زیاد و حدود ۶ درصد (۳۸ نفر) گزینه خیلی کم را انتخاب کرده‌اند.

در سؤال ۸، از افراد خواسته شد که به میزان غیرت‌مندی ایرانیان (به‌طور کلی) امتیاز بدهند، میزان امتیازات در یک پیوستار از ۱ (خیلی کم) تا ۱۱ (خیلی زیاد) متغیر بود. نتیجه این سؤال به‌دست آمدن میانگین ۷ و انحراف معیار ۲/۱۶ بود.

مقایسه میانگین به‌دست آمده این سؤال و سؤال ۶ نشان می‌دهد که افراد به غیرت‌مندی خودشان نمره‌ای بالاتر از میانگین کل ایرانیان داده‌اند. این یافته بیانگر پدیده شناخته‌شده به نام «اثر بالای میانگین» است، یعنی افراد فکر می‌کنند که از بسیاری جهات، بالاتر از میانگین هستند. این پدیده شاهدی بر تمایل قوی ما مبنی بر اینکه خودمان را به‌طور نسبی مثبت ببینیم، است (کلار، ۲۰۰۲، به نقل از بارون و همکاران، ۲۰۰۶، ترجمه کریمی، ۱۳۹۵).

سؤال ۹، پرسیده: آیا فرضاً حاضرید با فردی که صراحتاً اعلام می‌کند همسری بی‌غیرت می‌خواهد ازدواج کنید؟ پاسخ‌های دانشجویان در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول ۸ ازدواج با فرد طالب همسر بی‌غیرت

الف	حاضریم	۳/۵٪ (۲۱ نفر)
ب	حاضر نیستیم	۷۲/۸٪ (۴۳۷ نفر)
ج	بستگی به شرایط دارد	۱۶/۸٪ (۱۰۱ نفر)
د	هیچ کدام	۵/۸٪ (۳۵ نفر)

مشاهده می‌شود که نزدیک به ۷۳ درصد (۴۳۷ نفر) صراحتاً اعلام کردند که حاضر نیستند با کسی که همسر بی‌غیرت می‌خواهد ازدواج کنند. نزدیک به ۱۷ درصد (۱۰۱ نفر) گفته‌اند که بستگی به شرایط دارد، یعنی آن‌ها سایر موارد و مسائل را در این انتخاب در نظر می‌گیرند و فقط ۳/۵ درصد (۲۱ نفر) اعلام کرده‌اند که حاضرند با چنین کسی ازدواج کنند و ۵/۸ درصد (۳۵ نفر) هم گزینه هیچ کدام را انتخاب کرده‌اند.

اگر افراد با شنیدن کلمه غیرت، به یاد چیزهای مختلف مثبت و منفی و گاهی نیز هم مثبت و هم منفی می‌افتادند (سؤال ۲)، ولی پاسخ به این سؤال نشان می‌دهد که تقریباً

همه متفق القول اند که بی غیرتی ویژگی ای منفی است، چنانکه فقط ۳/۵ درصد اعلام کرده اند که حاضرند با پذیرش انگ بی غیرتی، یک چنین ازدواج فرضی را بپذیرند. به منظور کشف متغیرهای پیش بین، در تعیین نگرش افراد نسبت به غیرت، از رگرسیون چندمتغیره گام به گام استفاده شد. در این تحلیل درجه بندی افراد از میزان غیرت مندی شان به عنوان ملاک و سایر درجه بندی های انجام شده درباره ابعاد غیرت، به عنوان متغیر پیش بین در تحلیل وارد شد.

جدول ۹ خلاصه رگرسیون متغیرهای پیش بین تعیین غیرت مندی افراد توسط خودشان

متغیرهای وارد شده	r	R ²	R ² تعدیل شده	F
غیرت ناموسی	۰/۵۹	۰/۳۵	۰/۳۵	۳۱۲/۸۰
غیرت ناموسی + احساس غیرت	۰/۶۵	۰/۴۳	۰/۴۲	۲۱۵/۳۴
غیرت ناموسی + احساس غیرت + غیرت خانوادگی	۰/۶۸	۰/۴۶	۰/۴۶	۱۶۵/۸۹
غیرت ناموسی + احساس غیرت + غیرت خانوادگی + غیرت قومیتی	۰/۶۹	۰/۴۸	۰/۴۷	۱۳۲/۲
غیرت ناموسی + احساس غیرت + غیرت خانوادگی + غیرت قومیتی + غیرت مندی ایرانیان	۰/۷۰	۰/۴۹	۰/۴۸	۱۰۹/۰۳

نتایج نشان می دهد (جدول ۹) که در مجموع R چند گانه معادل ۰/۷۰ و R² یا ضریب تعیین معادل ۰/۴۹ است. این بدین معناست که برخی از متغیرهای پژوهش قادرند تا حدود ۵۰ درصد از واریانس درجه بندی افراد از غیرت مندی شان را تبیین کنند.

جدول ۱۰ ضرایب رگرسیون

متغیرهای وارد شده	B	B	t	سطح معناداری
احساس در برابر کلمه غیرت	۰/۶۸	۰/۲۹	۷/۶۴	۰/۰۰۱
غیرت خانوادگی	۰/۴۹	۰/۲۱	۵/۰۷	۰/۰۰۱
غیرت ناموسی	۰/۴۰	۰/۲۰	۴/۴۷	۰/۰۰۱
غیرت قومیتی	۰/۲۳	۰/۱۳	۴/۰۷	۰/۰۰۱
میزان غیرت مندی ایرانیان	۰/۰۹	۰/۰۹	۲/۹۸	۰/۰۰۳

با توجه به نتایج جدول ۱۰ از بین متغیرهای پیش بینی کننده غیرت، مهم ترین نقش به عهده احساس فرد در برابر شنیدن کلمه غیرت است و پس از آن غیرت خانوادگی است

و غیرت ناموسی در درجه سوم اهمیت قرار دارد. براساس این یافته‌ها می‌توان گفت که وزن احساس شخصی فرد در برابر مفهوم غیرت، بالاترین درجه را در پیش‌بینی و تنظیم نگرش‌های فرد نسبت به غیرت، به‌عهده دارد.

می‌توان معادله رگرسیون برای پیش‌بینی درجه‌بندی افراد از میزان غیرت‌مندی‌شان (سؤال ۶) را چنین نوشت:

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + b_3X_3 + b_4X_4 + b_5X_5 + b_6X_6 + b_7X_7 + b_8X_8$$

(۰/۰۹) غیرت ایرانیان + (۰/۲۳) غیرت قومیتی + (۰/۴۰) غیرت ناموسی + (۰/۴۹) غیرت خانوادگی + (۰/۶۸) احساس در برابر کلمه غیرت + ۱٪ = درجه‌بندی افراد از میزان غیرت‌مندی‌شان

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش مفهوم غیرت بررسی شد و نتایج قابل توجهی به‌دست آمد. در اولین سؤال مشخص شد که اکثر دانشجویان (۵۷ درصد) نسبت به کلمه غیرت احساس مثبتی دارند. در پاسخ به سؤال دوم که با شنیدن کلمه غیرت به یاد چه چیزی می‌افتید، افراد تداعی‌های مختلفی را ذکر کرده بودند. بیش از نیمی از تداعی‌های افراد مثبت و نزدیک به یک چهارم (۲۲/۵) منفی و حدود هفت درصد نیز تداعی‌های مثبت و منفی را با هم ذکر کرده بودند. روش ابتکاری این پژوهش تفکیک انواع غیرت در سؤال سوم و ارائه آن‌ها به افراد بود که باعث می‌شد آن‌ها بتوانند نگرش متفاوتشان را درباره انواع غیرت بیان کنند، که انواع غیرت به ترتیب اهمیت عبارت بود از: غیرت خانوادگی، غیرت ناموسی، غیرت ملی، غیرت فرهنگی، غیرت دینی و غیرت قومیتی.

در سؤال چهارم، رابطه غیرت و جنسیت مورد سؤال قرار گرفته بود، نزدیک به ۷۳ درصد گفته بودند که غیرت ربطی به جنسیت ندارد. حدود ۲۰ درصد غیرت را برای مردان مهم‌تر دانسته بودند و گزینه غیرت مخصوص مردان است فقط توسط ۲/۲ درصد افراد انتخاب شده بود که این می‌تواند بیانگر نوعی تغییر نگرش نسبت به مفهوم غیرت باشد، چنانکه نزدیک به سه چهارم افراد ارتباطی بین غیرت و جنسیت ندیده و فقط یک پنجم افراد آن را برای مردان مهم‌تر دانسته و عده بسیار اندکی، آن را مخصوص مردان می‌دانستند.

در ارتباط با سؤال ۵ دربارهٔ رابطهٔ بین غیرت و حسادت، بیش از ۵۱ درصد گفته‌اند که برخی آن‌ها را باهم اشتباه می‌گیرند. بیش از ۳۵ درصد اظهار داشته‌اند که باهم رابطه‌ای ندارند و حدود ۶ درصد گفته‌اند که باهم مترادف‌اند. اینکه بیش از نیمی از دانشجویان اعلام کرده‌اند که برخی از افراد، غیرت و حسادت را باهم اشتباه می‌گیرند، گویای وجود چنین زمینه‌ای در بین مردم است. شاید ریشهٔ این مسئله این باشد که معنای اولیهٔ غیرت در زبان فارسی، رشک و حسادت بوده و بعدها تحت تأثیر فرهنگ اسلامی، معنای دفاع و مراقبت از عرض و ناموس و مقدسات نیز به آن افزوده شده است. چنانکه علامه دهخدا نیز به آن اشاره می‌کند. سؤال ۶ و ۸ به نوعی به هم مرتبط‌اند. در سؤال ۸ از میزان غیرت مندی ایرانیان پرسیده شده است (ارائهٔ یک مقیاس ۱۱ قسمتی، از ۱- کم‌ترین- تا ۱۱- بیشترین-) و در سؤال ۶ خواسته شده است که فرد میزان غیرت مندی خودش را مشخص کند. میانگین داده‌شده به غیرت مندی ایرانیان دقیقاً ۷ و میانگین نمره‌ای که افراد به خودشان داده‌اند ۷/۳۹ است. یعنی افراد خودشان را غیرت‌مندتر از متوسط ایرانیان برآورد کرده‌اند. این نتیجه قابل انتظار بود، زیرا ما معمولاً خودمان را به نوعی بهتر از متوسط مردم برآورد می‌کنیم، کما اینکه تصور می‌کنیم که بسیاری از اتفاقات ناگوار و بد برای دیگران رخ خواهد داد و نه برای ما (بارون و همکاران، ۲۰۰۶، ترجمهٔ کریمی، ۱۳۹۵). در سؤال ۹ پرسیده شده بود آیا فرد فرضاً حاضر است با کسی که صراحتاً اعلام می‌کند همسری بی غیرت می‌خواهد، ازدواج کند؟ حدود ۷۴ درصد گفته‌اند که حاضر نیستند، نزدیک ۱۷ درصد گفته‌اند که بستگی به سایر شرایط دارد، و فقط ۳/۵ درصد اعلام کرده‌اند که حاضرند با چنین کسی ازدواج کنند. این نتیجه گویای این واقعیت است که غیرت، به خصوص غیرت ناموسی در جامعهٔ ما، یک ویژگی بارزش، به خصوص برای مردان تلقی می‌شود، چنانکه کلمهٔ «بی غیرت» دشنامی بسیار زشت به حساب می‌آید و دربردارندهٔ معانی لابلایی، بی شرف، بی ناموس و حتی نامرد است (دهخدا، ۱۳۹۰، ذیل «بی غیرت»). از طرف دیگر چه بسیار محدودیت‌ها، تنگ‌نظری‌ها، تعصب‌ها و حتی مظالمی که به نام غیرت علیه زنان و دختران اعمال شده و می‌شود که بسیاری از ما کم‌وبیش از برخی از آن‌ها مطلع‌ایم. شاید به همین دلیل است که وقتی از افراد دربارهٔ غیرت به صورت کلی می‌پرسیم، بسیاری دچار نوعی تردید و دوسوگرایی می‌شوند. اما در مجموع اکثراً احساس و نگرش مثبتی نسبت به غیرت دارند، زیرا به قول مرحوم نراقی آن را نوعی محافظ و نگهبان مایملک انسان، اعم از مادی و

معنوی می‌دانند. این جنبه فردی غیرت است، یعنی دفاع از خانواده، ناموس، کشور، فرهنگ، دارایی و هر آنچه ارزشمند است. اما غیرت دارای کارکردی اجتماعی نیز هست که در کلام حضرت علی^(ع) به آن اشاره شده است. حضرت علی^(ع) می‌فرمایند: «عفت هر کسی به اندازه غیرت اوست» (نهج البلاغه، کلمات قصار، شماره ۴۷). یعنی اولاً عفت و غیرت لازم و ملزوم یکدیگرند و ثانیاً صفت عفت از صفت غیرت سرچشمه می‌گیرد، به این معنا که هرچه انسان با غیرت تر باشد، عقیف تر است و برعکس. امام علی^(ع) در کلام دیگری می‌فرمایند: «آدم با غیرت هرگز زنا نمی‌کند» (نهج البلاغه، کلمات قصار، شماره ۳۰۵). یعنی غیرت موجب عفت و پاکدامنی و پرهیز از شهوات حرام در افراد می‌شود. به عبارت دیگر می‌توان گفت که بی‌غیرتی موجب افتادن در ورطه فحشا و بی‌بندوباری جنسی است. این معنا از غیرت، در میان ما کم‌تر شناخته شده است، زیرا همه ما با معنای فردی غیرت آشنا هستیم؛ درحالی که در دیدگاه امام علی^(ع) انسان غیور نه تنها اجازه نمی‌دهد که ناموسش لکه‌دار شود، بلکه به ناموس دیگران نیز تعدی و دست‌درازی نمی‌کند. بنابراین می‌توان گفت که غیرت دارای کارکرد اجتماعی است که می‌تواند جامعه را از فحشا و بی‌بندوباری محافظت کند. این کارکرد غیرت مسلماً از کارکرد فردی آن مهم‌تر است، زیرا موجب حفظ جامعه از انواع و اقسام بی‌بندوباری‌های اخلاقی و رفتاری می‌شود. شهید مطهری در این زمینه می‌نویسد: «حسادت و غیرت دو صفت کاملاً متفاوت‌اند و هر کدام ریشه‌ای جداگانه دارند، ریشه حسادت خودخواهی و از غرایز و احساسات شخصی است، ولی غیرت یک حس اجتماعی و نوعی است که فایده و هدفش متوجه دیگران است» (مطهری، ۱۳۸۴، ص ۴۱۴). مقایسه غیرت با این دو کارکرد فردی و اجتماعی با «حسادت جنسی»، که در روان‌شناسی اجتماعی مطرح می‌شود، نشان می‌دهد که حسادت جنسی صرفاً واکنشی ابتدایی و کنترل‌نشده به تجاوز صورت گرفته به شرافت شخص است و هیچ جنبه پیشگیری و محافظتی ندارد، اما غیرتی که در فرهنگ ایرانی-اسلامی ما مطرح است، اساساً کارکردی محافظتی دارد که در وهله اول از مایملک و داشته‌های مادی و معنوی فرد محافظت می‌کند و در وهله دوم می‌تواند با تأکید و ترویج عفت و پاکدامنی در آحاد مردم، به پاکی و سلامت اخلاقی و رفتاری جامعه کمک کند. بنابراین میان مفهوم غیرت در فرهنگ اسلامی و این مفهوم در فرهنگ غربی، تفاوتی عمیق و اساسی وجود دارد؛ شاید به همین دلیل است که در زبان انگلیسی برای واژه غیرت، واژه‌های مختلفی

مثل Zeal, Jealousy, Enthusiasm وجود دارد، اما هیچ کدام از آن‌ها بار معنایی غیرت در فرهنگ ما را ندارند. ریشه این مسئله تفاوت‌های فرهنگی عمیق بین فرهنگ ایرانی-اسلامی و فرهنگ غربی است که یک نمونه آن، همین مفهوم غیرت است. می‌توان گفت که متأسفانه در اینجا با دو دیدگاه نادرست، اما مغایر با هم مواجه هستیم؛ از یک طرف در دیدگاه غربی، غیرت ناموسی برچسب «حسادت جنسی» خورده و منشأ پرخاشگری تلقی شده و رد و طرد می‌شود، از طرف دیگر در بسیاری جوامع و از جمله جامعه ما، چه بسیار تعصبات، تنگ‌نظری‌ها، محدودیت‌ها و تبعیض‌هایی که به اسم غیرت ناموسی صورت می‌پذیرد. در واقع اگر دیدگاه غربی نوعی تفریط و نادرست است، دیدگاه افراطی نیز نامعقول و غلط است و باید از آن برحذر بود. چنانکه حضرت علی^(ع) از افراط در غیرت‌ورزی منع کرده و آن را عامل ابتلا به تردید و نادرستی به‌شمار آورده است (نهج‌البلاغه، نامه شماره ۳۱). بنابراین در مسئله غیرت، اولاً باید حفظ تعادل مدنظر بوده، از افراط و تفریط اجتناب شود؛ ثانیاً جنبه اجتماعی و مغفول غیرت بیشتر مورد تأکید قرار گیرد؛ به این معنا که انسان غیرتمند نمی‌تواند فقط در فکر حفظ و حراست از خانواده، ناموس، دین و سرمایه‌های ارزشمند شخصی‌اش باشد، بلکه باید به مسئولیت اجتماعی‌اش در قبال جامعه عمل کند، یعنی در حفظ و حراست از همه سرمایه‌های ارزشمند مادی و معنوی جامعه بکوشد، زیرا واقعیت این است که اگر جامعه پاکیزه و سالم باشد خانواده‌ها هم می‌توانند سالم و پاک بمانند، ولی اگر جامعه‌ای ناسالم شود مسلماً تأثیر سوء آن گریبان‌گیر خانواده‌های آن جامعه و بالطبع آحاد آن جامعه خواهد شد.

درباره محدودیت‌های این پژوهش می‌توان گفت، نمونه این پژوهش به دانشجویان دانشگاه تهران محدود بود و تعمیم نتایج آن به سایر دانشجویان بایستی با احتیاط صورت گیرد. همچنین این پژوهش با روش کمی صورت گرفته که انجام آن با روش کیفی می‌تواند به نتایج قابل توجهی منجر شود که بر آگاهی ما از ابعاد این مفهوم بیفزاید.

منابع

- نراقی، م.م. (۱۳۹۰). جامع السعادت. ترجمه ک. فیضی. تهران: انتشارات قائم آل محمد (ص).
- نهج‌البلاغه (۱۳۸۸). ترجمه م. دشتی. تهران: زهد.
- حر عاملی، م. (۱۳۹۶). آداب معاشرت از دیدگاه معصومین^(ع) (وسائل الشیعه). ترجمه م.ع. فارابی و ی. عباسی علی کمر. مشهد: بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی.

- دهخدا، ع.ا. (۱۳۹۰). لغت‌نامه فارسی. تهران: مؤسسه لغت‌نامه دهخدا.
- طباطبایی، س.م.ح. (۱۳۸۲). تفسیر المیزان. ترجمه م.ب. موسوی همدانی. ج ۴. تهران: انتشارات اسلامی.
- اکبری دستک، ف.، نعمتی پیر علی، د.، و رود مقدس، ر.ع. (۱۳۹۷). غیرت و کارکردهای آن در آموزه‌های دینی. بصیرت و تربیت اسلامی، ۴۴، ۹۷-۱۲۲.
- شهابی، م.، و اعطاف، و. (۱۳۹۳). مطالعه پدیدارشناسانه نگرانی مردان از ابژه‌سازی و خود - ابژه‌سازی زنان. جامعه‌شناسی ایران، ۲ (۴۵)، ۱۲۶-۱۵۲.
- کرلینجر، ف. (۱۳۷۶). مبانی پژوهش در علوم رفتاری. ج ۲. ترجمه ح. پاشاشریفی و ج. نجفی زند. تهران: آوای نور.
- قربانی، ن. (۱۳۹۵). از خط تا مثلث تعارض. تهران: بینش نو.
- بارون، ر.، بیرن، د.، و برنسکامپ، ن. (۲۰۰۶). روان‌شناسی اجتماعی. ترجمه ی. کریمی (۱۳۹۵). تهران: روان.
- مطهری، م. (۱۳۸۴). مجموعه آثار. ج ۲۲. تهران: صدرا.

- Aronson, E., Wilson, T.D., & Aker, R.M (2010). *Social Psychology* (7 rd ed). Boston, MA: prentice Hall.
- Baker, N.,V., Gergware, P. R., & Cassidy, M.A. (1999). Family Killing fields: Honor rationales in The murder of woman. *Journal of Violence Against Woman*, 5, 164-184.
- Berry, J., Phinney, J.S., Sam, D.L., & Vedder, p. (2006). Immigrant youth: Acculturation, Identity , and Adaptation. *Journal of Applied Psychology*, 55(3), 303-332
- Boiger, M., Gungor, D., Karasawa, M., & Mesquita, B. (2014). Defending honor, Keeping face: Interpersonal affordances of anger and shame in turkey and Japan. *Journal of Cognition and Emotion* , 28 (7), 65-75
- Buss, D.M., & Schmitt, D.P. (1993). Sexual strategies Theory: An evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, 100, 204-234
- Cortina, L. M. (2004). Hispanic perspectives on Sexual Harassment and Social Support. *Personality and Social psychology Bulletin*, 30(5), 570-584
- Current Directions in psychological Science*, 15 (4), 156-161.
- Inkeles, A. (1997). National Character. A Psycho- Social Perspective. New Brunswick , NJ: Transaction Publishers.
- Mccrae, R.R., & Terracciano, A. (2006). National character and personality.
- Mooij, M.D. & Hofstede, G. (2010). The Hofstede Model. *International Journal of Advertising*, 29(1), 85 – 115
- Mosquera, P.M.R. (2011). Masculine and feminine honor codes. *International Journal of Social Psychology*, 26(1), 50-55
- Vandello, J. A., & Cohen, D. (2003). Male honor and female fidelity: Implicit cultural scripts that perpetuate domestic violence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 997-1010.